

Mathias P. Høeg:

Jeg har ikke flere patroner. Fire års krigsfangenskab i Sibirien.

Bearbejdet og med forord og efterskrift af Helle Rettbøl Carl

318 sider

Gads forlag 2011

Kr. 299

”Jeg har ikke flere patroner”, sagde Felsted. ”Det er de sidste”, sagde Boysen. --- Flere geværsalver bragede hen over kartoffelmarken, der bølgede af lufttrykket. Ikke længe, så hørtes kun enkelte skud – og til sidst ingen.

”Schießt doch, Kerle“, råbte løjtnant Hippe.

„Vi har ikke mere at skyde med“, blev der svaret fra alle sider. Løjtnanten rejste sig, vi andre fulgte ham. Nu så vi russerne storme frem fra alle sider.

”Kast geværene!”, kommanderede løjtnanten.

Sådan endte 26-årige Mathias Høegs aktive deltagelse i 1. verdenskrig – i Galizien i det vestlige Ukraine. Datoen var den 30. august 1915. Og fire års russisk krigsfangenskab fulgte. Kun ni dage tidligere var han første gang i kamp.

Et halvt år før sin tilfangetagelse havde den nybagte far og etableret snedkermester i Toftlund måttet forlade sin kone, nyfødte barn og forretning – ligesom tusinder af andre dansksindede sønderjyder. Efter en kortvarig træning var han blevet indsat på den mere stilfærdige østrig-ungarske front i Galizien. Fordi han som følge af krigsduelighed og alder var havnet i anden mobiliseringsbølge. Heldigt for ham og andre sønderjyder. Den første bølge af unge tyske og danske mænd var ved krigsudbruddet i august 1914 blevet sendt til vestfrontens uhyggelige skyttegravskrig.

For Høeg og hans kammerater fulgte fire lange fangeår – præget af hverdagens nød, sult og usikkerhed for fremtiden, men også af dagligdagens rutiner, trivialiteter og uventede indslag. Alt det nedfældede Mathias Høeg i en dagbog. Og Gud ske lov for det. Høeg har med sin dagbog givet eftertiden et gribende billede af, hvad krig og ikke mindst fangenskab indebærer. Og hvad det gør ved mennesker. Høeg udgav dagbogen på eget forlag i 1943 – uden, at den vakte den store opsigt. De danske sønderjyders skæbne på østfronten er et overset kapitel i historien. Også derfor er genudgivelsen af dagbogen et kærkomment supplement til vor viden.

Efter tilfangetagelsen i august 1915 blev fangerne på gåben dirigeret til et opsamlingssted nær Kiev. Dernæst blev de i kreaturvogne transporteret mod nordøst til Samara ved Volga og endelig tusinder af kilometer østpå med Den transsibiriske Jernbane. Først til Sibiriens uofficielle hovedstad Irkutsk - og dernæst syd om Bajkal-søen, gennem Manchuriet - for endelig at nå til den østligste del af Sibirien – til en krigsfangelejr i Nikolsk ved Ussuri-floden. Tres kilometer fra den kinesiske grænse. Én af Mathias Høegs sønderjyske medfanger undrede sig snusfornuftigt undervejs over, hvorfor russerne dog transporterede dem så langt, når de alligevel om kort tid skulle den anden vej - hjem. Men han blev klogere.

Sibirien ser Høeg som de store muligheders land. Han er ikke blind for landets barske sider – hvad enten barskheden er begrundet i naturens beskaffenhed eller skyldes menneskers dårskab. Men han er også opmærksom på naturens omskiftelige skønhed, på nattehimmels mangfoldighed – og ikke

mindst de økonomiske muligheder, der slumrende ligger gemt i Sibiriens undergrund. I det hele taget er Høeg en nøgtern og god iagttager. Og så kan han skrive, så læseren på trods af forfatterens normalt lavmælte tone fornemmer de sørgmodige og tragiske vibrationer i den ellers nøgterne beskrivelse. Sønderjyden Mathias ser ingen grund til at dramatisere, selv om fangenskab og de dramatiske begivenheder under og efter de russiske revolutioner i 1917 ellers nok kunne friste en mere sangvinsk sjæl til noget sådant.

Som uddannet snedker var Høeg under fangenskab kapabel til at klare enhver form for praktiske problemer. Han blev lejrens altnuligmand. Han meldte sig gerne, når der var bud efter den ene eller den anden færdighed. Var der bud efter en bogbinder, meldte Høeg sig – selv om han aldrig havde beflittet sig med det. Han reparerede, konstruerede og fandt på løsninger – byggede endog sammen med en medfange et anvendeligt kamera, som nogle af bogens billeder er fotograferet med. Høeg førte nøje regnskab over sine tilgodehavender – hos såvel fanger som fangevogtere. Men han plagedes også af underernæring og sygdom – ikke mindst i fangenskabets sidste fase. Man fornemmer tydeligt, at dagbogens optimistiske tone i starten gradvist afløses af modløshed – efterhånden som årene går. Et sted i dagbogen (s. 52) kommer han med følgende hjertesuk:

”Vi mennesker er jordens mærkeligste skabninger. Vi kæmper og fører krig mod hinanden, nation mod nation, uden at vide hvorfor. I uger har de slæbt os igennem Rusland, og uden tilstrækkelig næring, som vi er, er vi dødrætte hver dag”.

Mens Høeg var i fangenskab skete der som nævnt dramatiske og skelsættende begivenheder i Rusland. Februarrevolutionen i 1917 styrkede det 300-årige Romanov-dynasti fra tronen, og oktoberrevolutionen samme år bragte bolsjevikkerne til magten. I marts 1918 sluttede de nye magthavere fred med Tyskland, hvilket anbragte krigsfangerne rent juridisk i en ny situation. Men i virkelighedens verden blev situationen blot mere tumultarisk. Ikke mindst i Sibirien, hvor hvide og røde tropper bekæmpede hinanden, og hvor den tjekkiske legion, bestående af nu frigivne krigsfanger, der i lighed med de danske sønderjyder havde været tvunget i østrig-ungarsk krigstjeneste, satte sin egen dagsorden. Og hvor alle mulige andre grupperinger forsøgte at udnytte situationen til egen fordel. Høeg registrerer tappert brudstykker af, hvad der foregik. Men overblikket savner han i sagens natur.

I maj 1918 blev Høeg sammen med andre syge og invalider i i alt 33 vogne flyttet fra Det fjerne Østen til en ny lejr ved Ural-hjergene - og kom her til at tilbringe et år. Men nu under betydeligt friere forhold. Ved statsråd Carl Andreas Koefoeds (1855-1948) mellemkomst, hans vidtforgrenede forbindelser og store kendskab til Rusland og russere blev dele af de sønderjyske fanger samlet og sendt hjemad. For tredje gang tager Høeg turen med Den transsibiriske Jernbane – atter mod øst, men nu betydelig mere komfortabelt end de to andre gange. I egen jernbanevogn og med den komfort, som det krigs- og revolutionsplagede Rusland nu kunne tilbyde. Lad mig citere fra dagbogen:

”Turen omkring Bajkal-søen blev en begivenhed af rang. Der var nogle, der ikke før havde set dette storslåede værk af naturens skaber og banen, der er et mesterværk af ingeniørkunst. Vi, der havde været her før, gav de oplysninger, vi var i stand til. Og som en af rekordindehaverne var jeg en smule stolt over at have passeret dette vidunderlandskab tre gange”.

På et ØK-skib og via Kina og Indien, gennem Suez-kanalen og Middelhavet nåede Mathias Høeg endelig hjem den 10. december 1919 – fire år efter, at patronerne slap op og krigsfangenskab var

en realitet. Og tids nok til at kunne deltage i genforenings-afstemningen nøjagtig to måneder senere. Høeg genoptog sin virksomhed i Toftlund og døde 1964 – 75 år gammel.

Journalisten Helle Rettbøl Carl blev ved en tilfældighed opmærksom på Høegs dagbog. Sådånd ved en familiesammenkomst, hvor Høegs barnebarn Tom fortalte hende om dagbogen, som Høeg havde udgivet 1943 - suppleret med forfatterens ræsonnerende afsnit om historie, natur og ressourcer. Vi bør være Helle Rettbøl taknemmelige for at have genopdaget Høegs bog fra 1943 og foranstaltet denne nyudgivelse. Nu i bearbejdet form. Bearbejdelse af en historisk kilde er imidlertid altid en tvivlsom affære. Udgiveren har endvidere suppleret med et fyldigt og instruktivt forord, med opklarende fodnoter, hvor lidt mere kendskab til russisk nok havde været en fordel, og med et efterord, hvor Mathias Høeg og hans families liv og skæbne efter hjemkomsten fra fangenskab bliver ridset op.